

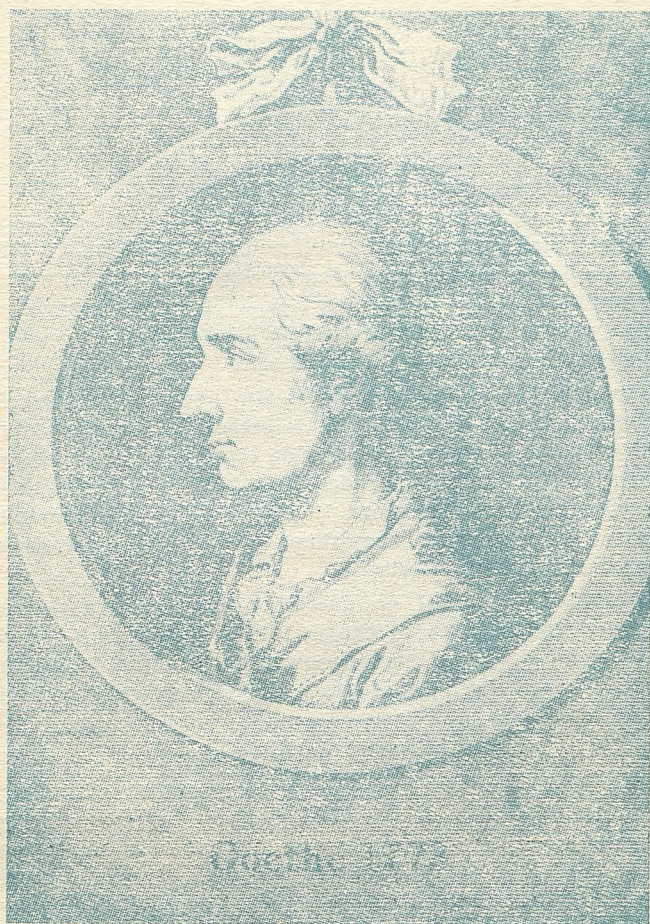
T E A T R
L U D O W Y
N O W A
H U T A

IFIGENIA W TAURYDZIE

SEZON 1966/67

Dyrektor i kierownik artystyczny: IRENA BABEL

Kierownik literacki: JERZY BROSZKIEWICZ

JAN WOLFGANG GOETHE

Jan Wolfgang von Goethe urodził się 28 VIII 1749 r. we Frankfurcie nad Menem. Wychował się i kształcił w patrycjuszowskim domu ojca, radcy cesarskiego. W 1765 roku rozpoczął studia prawnicze w Lipsku, które przerwał z powodu choroby i dokończył w 1771 r. w Strasburgu, gdzie promował się na licencjata praw. Następnie objął praktykę adwokacką we Frankfurcie.

Decydującym zwrotem w życiu Goethego był wyjazd do Weimaru, dokąd udał się na zaproszenie księcia sasko-weimarskiego, Karola Augusta. W 1776 r. został radcą legacyjnym, potem tajnym radcą, a w 1782 r., po nobilitacji, prezydentem Izby Finansów. W latach 1791—1817 kierował teatrem weimarskim i wszystkimi naukowymi i artystycznymi instytucjami księstwa.

W 1786 r. wyjechał na dwa lata do Włoch, a po raz drugi odwiedził je na krótko w 1790 r. Przeżycia tej podróży wzmogły jego zainteresowanie tematyką antyczną i odtąd zapewniły prymat pracy artystycznej nad działalnością męża stanu.

Zmarł w Weimarze 22 III 1832 roku.

Twórczość Goethego, w której wyobraźnia poety łączy się z dociekliwością myśliciela i badacza naukowego, wyróżnia się uniwersalizmem i wszechstronnością zainteresowań. Obejmuje poezję, dramat i prozę, krytykę i teorię literatury, przeróżne dziedziny sztuki, historii i nauk przyrodniczych. Ogarnia ona kilka epok — od Oświecenia, poprzez okres „burzy i naporu” do zmierzchu niemieckiej klasyki — i jest kwintesencją niemieckiej myśli humanistycznej oraz zjawiskiem, które wywarło duży wpływ na rozwój europejskiej myśli i literatury. Do najwybitniejszych dzieł Goethego należą powieści: „Cierpienia młodego Wertera” i „Lata wędrówki Wilhelma Meistra”, ballady: „Król olch”, „Uczeń czarnoksiężnika”, i przede wszystkim tragedia „Faust”.

JAN WOLFGANG GOETHE

IFIGENIA W TAURYDZIE

(IPHIGENIE AUF TAURIS)

Przekład: EDWARD CSATÓ

Reżyseria: IZABELLA CYWIŃSKA-ADAMSKA

Scenografia: URSZULA GOGULSKA

Muzyka: ZYGMUNT KONIECZNY

A K T O R Z Y:

Ifigenia	— IRENA JUN
Toas, król Taurydy	— JÓZEF FRYŻLEWICZ
Orestes	— ZYGMUNT MALANOWICZ
Pylades	— TADEUSZ WŁUDARSKI
Arkas	— TADEUSZ SZANIECKI

Asystent reżysera: TADEUSZ SZANIECKI

Premiera: SIERPIEN 1967 r.

Sztuka („Ifigenia w Taurydzie”) nastęrcza pewne trudności. Jest w niej bogactwo życia w e w n ę t r z n e g o — przy ubóstwie zewnętrznego. Uwypuklić życie wewnętrzne — oto zadanie. Tło sztuki stanowią wszelkiego rodzaju okropności, z nich zaś dopiero wynikają niepowszednio frapujące efekty. Słowa wydrukowane są, oczywista, mdłym zaledwie odbłaskiem życia płonącego we mnie wówczas, gdym je pisał. Otóż powinnością aktora — przywrócić im ten pierwotny żar, który przenikał poetę ongi, przy spotkaniu z tematem. Trzeba, byśmy widzieli Greków bohaterskich i mocnych, których przed chwilą nieledwie owiewał oddech mórz, których prześladowały klęski i niebezpieczeństwa wszelakie i którzy z siłą i uczuciem głębokim wyrażają, co mi serce w piersi dyktuje.

J. W. GOETHE

Każdy człowiek musi po swojemu kierować się rozumem, bowiem tylko wówczas znajdzie na swej drodze prawdę lub zbliży się do niej, a ona mu w życiu pomoże; nie powinien się jednak zachowywać biernie, musi się sam kontrolować, gdyż nagi instynkt nie przystoi człowiekowi.

J. W. GOETHE

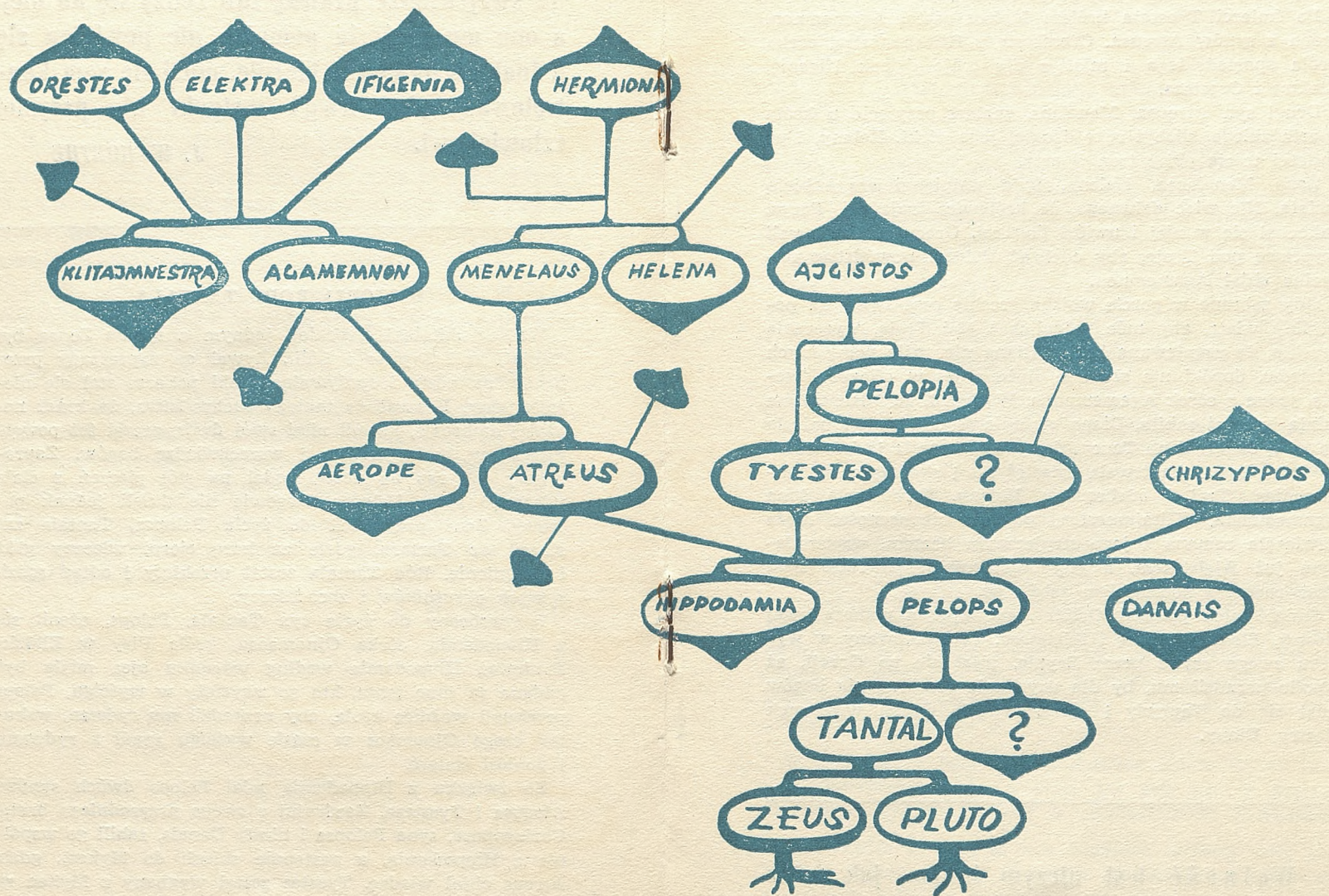
HISTORIA RODU TANTALA

Według mitologii greckiej, jednym z synów Zeusa był Tantal, król Syplios i Lidii. Bywał on zapraszany przez bogów na ucztę i spożywając boski pokarm stał się nieśmiertelny. Doszedł do takiego zuchwalstwa, że kradł nektar i ambrosję, karmił nimi swój dwór, zaczął też powątpiewać w boską naturę i wszechwiedzę bogów. Zaprosiwszy ich raz na ucztę, podał na stół pieczeń z ciała własnego syna, Pelopsa. Bogowie nie tknęli jednak potrawy, Zeus przywrócił do życia Pelopsa, Tantara zaś strącił do Tartaru, gdzie za karę cierpi wieczny głód i pragnienie. Ród Tantara został przeklęty i odtąd rodził samych okrutników i zbrodniarzy.

Przywrócony do życia syn Tantara, Pelops, ożenił się z Hippodamią, córką Ojnomaosa, króla Pizy w Elidzie. Ponieważ Hippodamia według warunku ojca miała być oddana za żonę temu, kto go zwycięży w wyścigu, Pelops przekupił woźnicę króla, aby uszkodził mu rydwan, wskutek czego Ojnomaos w czasie wyścigu spadł z rydwanu i poniósł śmierć.

Ze związku z Hippodamią miał Pelops dwóch synów: Atreusa i Tyestes. Zazdrośni o swego przyrodniego brata, Chryzypposa, syna Pelopsa i nimfy Danaïs, zabili go wspólnie z Hippodamią, a następnie zbiegli do Myken., gdzie Atreus objął władzę. Tyestes został wygnany z Myken za romans z żoną brata, Aerope. Z zemsty porwał syna Atreusa, wychował go jako własne dziecko, a następnie rozkazał mu zabić ojca. Zamach nie udał się, syn Atreusa zginął. Z kolei Atreus zaprosił Tyestes na ucztę, w cza-

DRZEWO GENEALICZNE RODU TANTALA

sie której podał bratu ciała jego pomordowanych dzieci. Mścicielem Tyestesa stał się inny jego syn. Ajgistos, (zrodzony z kazirodczego związku Tyestesa z własną córką), który zabił Atreusa i oddał ojcu tron Myken.

Po śmierci Tyestesa królem Myken został Agamemnon, jeden z synów Atreusa. Ożenił się z Klitajmnestrą, córką króla spartańskiego i miał z nią troje dzieci: Ifigenię, Elektrę i Orestesa.

Drugi syn Atreusa, Menelaos, znalazł przyjęcie u króla spartańskiego, zdobył rękę drugiej jego córki. Heleny, i po śmierci teścia objął tron Sparty.

Żona Menelaosa, Helena, była najpiękniejszą kobietą świata. Nic więc dziwnego, że królewicz trojański, Parys, zakochał się w niej i uwiózł do Troi. Grecy zorganizowali wyprawę pod Troję, aby odebrać Helenę. Dowództwo naczelne objął Agamemnon.

Gdy zebrane w porcie wojska greckie oczekiwały na pomyślny wiatr, aby móc pożeglować pod Troję, wyrocznia orzekła, że zagniewana bogini Diana nie zaśle pomyślnych wiatrów, dopóki nie zostanie złożona jej w ofierze Ifigenia, jedna z córek Agamemnona. W chwili, gdy dziewczyna miała być już zabita, Diana otoczyła ją obłokiem i uniosła do swej świątyni na Taurydzie, gdzie uczyniła ją kapłanką.

Wojna trojańska trwała dziesięć lat i skończyła się zniszczeniem Troi i odebraniem Heleny. Tymczasem żona Agamemnona, Klitajmnestra, podczas nieobecności męża nawiązała romans z jego stryjecznym bratem, wspomnianym już Ajgistosem, a gdy Agamemnon powrócił spod Troi, razem z kochankiem zabiła go.

Śmierć ojca pomścił Orestes, zabijając z pomocą swej siostry, Elektry, matkę i Ajgistosa. Prześladowany w wyniku swego czynu przez Erynie, tułał się po Grecji, aż Apollo poradził mu, by dla uzyskania przebaczenia bogów udał się do Taurydy i sprowadził do Grecji wizerunek siostry, Diany.

**Wolność jest niczym innym, jak tylko
umożliwieniem rozsądnego postępowania we
wszystkich okolicznościach.**

J. W. GOETHE

WSPÓŁCZESNOŚĆ IFIGENII

Dzisiejsi uczeni pod estetycznym przybraniem helleniskich podań i opowieści mitologicznych dostrzegają surowość pierwotnych obyczajów, wierzeń, przesądów, okrucieństwo praktyk magicznych, prastare zabobony totemistyczne, a wreszcie same realia dawnego życia: wściekłość walk, w których przed silniejszymi najeźdźcami padały całe plemiona. Ową kotłującą się przez wieki wędrówkę ludów na Peloponezie, burzliwe zastępowanie dawnych obyczajów przez nowe, postęp, jaki się w tym pierwotnym świecie dokonywał w drgawkach obłędnych bojów i sporów o władzę.

Jednocześnie zaczynamy rozumieć, że mit o słonecznej Grecji jest wytworem nie tylko klasycznych artystów i poetów, ale i naszych własnych. Że ludzkość przez wiele wieków zawierała w nim swoje tęsknoty za doskonałością i czystością, swoje rozumienie humanizmu. Swoje pragnienia pogodzenia jednostki ludzkiej ze społeczeństwem, jednostki i społeczeństwa z naturą.

Jednym z pisarzy najsilniej te tęsknoty wyrażającym na przełomie XVIII i XIX wieku — a więc w czasach nie-małego wzrostu konfliktów i okrucieństwa — był Goethe, najwspanialsza postać niemieckiego idealizującego humanizmu. A jednym z utworów w sposób najbardziej kry-staliczny wyrażającym tę postawę wobec życia — jest „Ifigenia w Taurydzie”...

W swej treści „Ifigenia” geothowska opiera się na tragedii Eurypidesa, która z kolei, jak cały prawie dramat ateński — czerpie motywy z mitologicznych przekazów.

Porównując ze sobą te trzy warstwy, możemy dość dokładnie śledzić opisany tu proces idealizacji i upiększenia prastarych wątków. Szczególnie uwydatnia się to w zakończeniu opowieści o losach Ifigenii i Orestesa.

Orestes z przyjacielem zjawiają się w Taurydzie, nie wiedząc, że tam w świątyni bogini przebywa Ifigenia.

Taurydą rządzi król Toas, który według starego zwyczaju każe zbłąkanych cudzoziemców zabijać na ofiarę bogini. Ifigenia — jako kapłanka, powinna dokonać ofiary. Ale w przybylszu poznała swego brata.

Według wersji starego mitu razem z bratem uknuła intrygę, oszukała króla, zabiła go i zabrała posąg bogini. Oto legenda, w której „gwałt się gwałtem odciska”, w której ludzie mordują się wzajemnie i nie ma końca zbrodniom. A jedynie opieka bogów, których człowiek przekupił ofiarami, sprowadza na niego pomyślność niezależnie od etycznej wartości jego postępowania.

U Eurypidesa jest inaczej. W jego dramacie Ifigenia z Orestesem uciekają po oszukaniu króla i zrabowaniu posągu, ale nieprzychylny wiatr zagania ich z powrotem do brzegu, na którym już czeka Toas, aby się zemścić. Wtedy pojawia się bogini Atena i każe ich puścić wolno, a im samym nakazuje udać się do Attyki i zbudować tam świątynię, w której będzie się krzewić kult Diany.

U Eurypidesa król Toas jest dzikim barbarzyńcą, lubującym się w ofiarach z ludzi i miotany pierwotnymi uczuciami. To sprawia, że widz nawet nie zastanawia się nad niemoralnością czynu Ifigenii, która przecież oszukuje kogoś, kto przez lata darzył ją opieką. Zresztą dla Greka prawowiernie wierzącego nie mógł być niemoralny postępek, wynikający z rozkazu bogów.

Goethe, biorąc temat na warsztat, nie mógł się nie zamyślić nad tą sprawą. Jest ona przecież bardzo istotna dla nowoczesnej moralności. Decydującym sprawdzianem w postępowaniu jest dla nas właśnie sumienie, a nie formalna zgodność z przepisami. I choć Goethe też stosuje w akcji pewien wykręt, polegający na interpretacji wyroczni, to przecież jest to wykręt przynoszący zaszczyt bogom i ludziom. Dlatego też zakończył dramat jeszcze inaczej: pięknie i — chciałoby się powiedzieć — utopistycznie. Wizja szczęśliwej klasyczności pomogła mu rozwiązać problemy, których w sztuce o tematyce współczesnej może by tak łatwo nie rozwiązał.

Goethe swoją „Ifigenią” tworzył i utwierdzał nowoczesny mit o „słonecznej Helladzie”, o „szczęśliwej Grecji”. W samej sztuce nie raz padają te słowa. Ale jego stosunek do tego mitu jest pozbawiony naiwności i przez to wydaje się tak bardzo współczesny. Jest pozbawiony naiwności

nawet wtedy, kiedy tworzy utopię. Nie „lukruje” (jak to się mówi) rzeczywistości, którą przedstawia; pokazuje całą jej grozę, jej okrucieństwo, maluje słabość człowieka, jego samotność w momencie decydowania i wyboru. Zaświadcza, że w każdej chwili poruszone nieumiejętnym dotknięciem wszystko mogłoby runąć i zwalić się na ludzi. Powiada tylko, że dzięki energii, zwróconej ku dobremu, można też wszystkiego uniknąć.

Pytanie Ifigenii, ostatniej dziedziczki makabrycznego rodu Tantalidów — „czy klątwa wiecznie musi trwać?” — ujmuje w sobie najgłębszy problem całej sztuki. Ale nie jest to pytanie o wolę bogów, lecz o siłę i wartość ludzkiego dążenia do dobrego. I tam właśnie, gdzie nasz wysiłek zwycięsko przeciwstawia się klątwie, gdzie ją przerywa i kończy, zaczyna się „szczęśliwa Grecja”.

**W życiu wszystko sprowadza się do czynu —
uciechy i cierpienia znajdują się same.**

J. W. GOETHE

W REPERTUARZE TEATRU

FRANCISZEK ZABŁOCKI

„ŻÓŁTA SZLAFMYCA”

Reżyser: Ewa Bonacka

Scenograf: Łucja Kossakowska

Muzyka: Witold Rudziński

IGNACY KRASZEWSKI

„ZYGMUNTOWSKIE CZASY”

Adaptacja: Maciej Bordowicz

Reżyser: Irena Babel

Scenograf: Adam Kilian

Muzyka: Jerzy Kaszycki

MIKLÓS MÉSZÖLY

„BUNKIER”

Przekład: Camilla Mondral

Reżyser: Izabella Cywińska-Adamska

Scenograf: Marian Garlicki

NASTĘPNA PREMIERA

CARLO GOLDONI

„BLIŹNIACY”

Reżyser: Bogdan Hussakowski

Scenograf: Urszula Gogulska

Kasa Teatru czynna na 2 godziny przed przedstawieniem.
Tel. kasy 427-66.

Teatr prowadzi sprzedaż biletów na 7 dni przed przedstawieniem. Tel. 411-83.

Przedsprzedaż biletów prowadzi „ORBIS” w Krakowie,
Rynek Główny 41.

Dojazd do Teatru z Krakowa: tramwajem linii 4, 5, 15,
albo autobusem pospiesznym do Placu Centralnego, następ-
nie dwa przystanki autobusem linii 126 i 126 bis.

Inspicjent
Sufler

— ALICJA WOŹNIAK
— MICHALINA SZRAMEL

Oświetlenie
Akustyk
Brygadier sceny
Kierownicy pracowni krawieckich

Kierownik prac. stolarskiej
Kierownik prac. tapicerskiej
Prace perukarskie

Prace malarskie i modelarskie

— LUDWIK KOLANOWSKI
— STANISŁAW WŁODARCZYK
— EDWARD GÓRSKI
— TEODORA RUCIŃSKA
— ANTONI DUDLEJ
— ZYGMUNT OSIKA
— WŁADYSŁAW OLECH
— ELWIRA JARGOSZ
— HENRYK JARGOSZ
— WŁADYSŁAW GRABOWSKI
— JAN ŚLIWIŃSKI

ALINA TARNOWSKA
MARIAN GARLICKI

PROGRAM OPRACOWALI:

Egzemplarz bezpłatny
CENA ZŁ 4.—

ARCHIWUM
P. TEATRU LUDOWEGO
W NOWEJ Hucie

Nr poz.

71(4)

W HALLU TEATRU
WYSTAWA MALARSTWA
PRYMITYWNEGO
WACŁAWA MAJA